

TEKNOLOGIYA MASHG'ULOTLARIDA GAZLAMALAR BILAN ISHLASH JARAYONIDA O'QUVCHILARNING TEJAMKORLIK KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

*Namangan davlat pedagogika inisituti
Aniq va tabiiy fanlar fakulteti Texnologik
Ta'lim yo'nalishi -25 1-kurs
Mirabdiyeva Sarvinoz Odiljon qizi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada texnologiya mashg'ulotlarida gazlamalar bilan ishlash orqali o'quvchilarda tejamkorlik ko'nikmalarini shakllantirish masalasi yoritiladi. Ta'lim jarayonida gazlamalardan oqilona foydalanish, materialni isrof qilmaslik va iqtisodiy fikrlashni rivojlantirishning pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim yondashuvlari asosida tejamkorlik madaniyatini shakllantirishning samarali usullari ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: Texnologiya ta'limi, gazlamalar, tejamkorlik, amaliy ko'nikmalar, iqtisodiy tarbiya

Kirish

Bugungi ta'lim tizimida o'quvchilarda nafaqat nazariy bilimlar, balki hayotda zarur bo'lgan amaliy va iqtisodiy ko'nikmalarni shakllantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Texnologiya mashg'ulotlari bu borada katta imkoniyatlarga ega bo'lib, o'quvchilarni mehnatsevarlik, mas'uliyat va tejamkorlik ruhida tarbiyalaydi. Ayniqsa, gazlamalar bilan ishlash jarayoni o'quvchilarga materialning qiymatini anglash, uni oqilona sarflash va reja asosida faoliyat yuritishni o'rgatadi. Texnologiya mashg'ulotlarida gazlamalar bilan ishlash o'quvchilarning amaliy tafakkurini rivojlantiradi. Gazlama tanlash, o'lchash, bichish va tikish jarayonlarida aniqlik va ehtiyotkorlik talab etiladi. Ushbu jarayonlar davomida o'quvchilar

materialni tejash zarurligini, ortiqcha kesish va noto'g'ri rejalashtirish isrofgarchilikka olib kelishini amalda tushunib yetadilar.

Tejamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishda o'qituvchining metodik yondashuvi muhim ahamiyatga ega. Mashg'ulot jarayonida gazlamadan unumli foydalanish usullarini tushuntirish, qoldiq materiallardan kichik buyumlar tayyorlash va ijodiy topshiriqlar berish o'quvchilarning iqtisodiy fikrlashini kuchaytiradi. Bu orqali o'quvchilar har bir resursning qadri borligini anglay boshlaydilar.

Zamonaviy ta'limda ekologik va iqtisodiy tarbiya masalalari o'zaro bog'liq holda olib borilmoqda. Gazlamalar bilan ishlashda tejamkorlikka amal qilish atrof-muhitni asrashga ham xizmat qiladi. O'quvchilar materialni qayta ishlatish, qoldiqlardan foydali buyumlar yaratish orqali ekologik madaniyatni ham egallaydilar. Bu jarayon ularning mas'uliyatli va ongli shaxs bo'lib shakllanishiga yordam beradi.

Texnologiya mashg'ulotlarida guruhiiy va individual ishlash shakllari ham tejamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali hisoblanadi. O'quvchilar birgalikda reja tuzish, materialni taqsimlash va natijani baholash orqali iqtisodiy hamkorlikni o'rganadilar. Bu esa kelajakdagi hayotiy faoliyatlarida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Texnologiya mashg'ulotlarida gazlamalar bilan ishlash jarayoni o'quvchilarning ongida tejamkorlik tushunchasini shakllantirish uchun qulay pedagogik muhit yaratadi. Mashg'ulotlarning dastlabki bosqichida gazlamaning turlari, xususiyatlari va ulardan foydalanish yo'nalishlari bilan tanishtirish o'quvchilarda materialga nisbatan ongli munosabatni rivojlantiradi. Gazlamaning sifati, mustahkamligi va ishlov berish imkoniyatlarini hisobga olish orqali o'quvchilar rejalashtirish ko'nikmalarini egallay boshlaydilar.

Gazlamani bichish va tayyorlash jarayonida aniqlik va tartibga rioya qilish tejamkorlikning muhim sharti hisoblanadi. O'quvchilar andozalarni to'g'ri joylashtirish, gazlama yuzasidan oqilona foydalanish va ortiqcha chiqindilarning oldini olish orqali amaliy tejamkorlik tajribasini orttiradilar. Bu jarayonda xatolarni

tahlil qilish va ularning sabablarini aniqlash o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi.

Tejamkorlik ko'nikmalarini mustahkamlashda ijodiy topshiriqlarning ahamiyati katta. Gazlama qoldiqlaridan foydali buyumlar yaratish, bezak elementlari tayyorlash yoki kichik loyihalar ishlab chiqish o'quvchilarda tashabbuskorlik va mas'uliyat hissini kuchaytiradi. Bunday faoliyat orqali ular har bir materialdan maksimal darajada foydalanish mumkinligini amalda ko'radilar.

Zamonaviy texnologiya mashg'ulotlarida raqamli vositalardan foydalanish ham tejamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Dizaynni oldindan rejalashtirish, andozalarni virtual muhitda joylashtirish va natijani baholash o'quvchilarga xatolarni oldindan ko'rish imkonini beradi. Bu esa real gazlamani ishlatish jarayonida isrofgarchilikni kamaytiradi.

Guruhiy ishlash jarayonida o'quvchilar o'zaro fikr almashish, materialni taqsimlash va umumiy maqsad sari harakat qilishni o'rganadilar. Bu holat ularda iqtisodiy hamkorlik va jamoaviy mas'uliyatni shakllantiradi. Har bir o'quvchi o'z hissasining umumiy natijaga ta'sirini anglab yetadi, bu esa tejamkorlik madaniyatini yanada mustahkamlaydi.

Gazlamalar bilan ishlash jarayonida xavfsizlik qoidalariga rioya qilish ham tejamkorlik bilan uzviy bog'liqdir. Asbob-uskunalaridan to'g'ri foydalanish, ularni ehtiyotlash va ish joyini tartibli saqlash resurslarni asrashga xizmat qiladi. Bu o'quvchilarda mas'uliyatli munosabat va mehnat madaniyatini shakllantiradi.

Texnologiya mashg'ulotlarida gazlamalar bilan ishlash jarayonida o'quvchilarning tejamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishda baholash va tahlil jarayoni muhim o'rin egallaydi. Tayyor mahsulotni baholashda nafaqat tashqi ko'rinish, balki materialdan qanchalik oqilona foydalanilganligi ham e'tiborga olinadi. Bu yondashuv o'quvchilarda tejamkorlikni natija bilan bog'lab tushunish imkonini yaratadi.

Mashg'ulot davomida muammoli vaziyatlarni yaratish ham samarali pedagogik usullardan biri hisoblanadi. O'quvchilarga cheklangan miqdordagi

gazlama bilan ma'lum bir buyumni tayyorlash vazifasi berilganda, ular rejalashtirish, tanlash va qaror qabul qilish jarayonida iqtisodiy fikrlashni namoyon etadilar. Bu holat tejamkorlik ko'nikmalarining ongli ravishda shakllanishiga yordam beradi.

O'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish ham muhim ahamiyatga ega. Kichik yoshdagi o'quvchilar bilan ishlashda tejamkorlik tushunchalari sodda va amaliy misollar orqali berilsa, katta yoshdagi o'quvchilarda mustaqil loyiha ishlari orqali chuqurroq rivojlantiriladi. Bu yondashuv ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

Texnologiya mashg'ulotlarida milliy hunarmandchilik elementlaridan foydalanish ham tejamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. An'anaviy matolar, bezaklar va tikuv usullari bilan tanishish o'quvchilarda mehnatga hurmat va resurslarni qadrlash hissini kuchaytiradi. Milliy qadriyatlar asosida olib borilgan mashg'ulotlar tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lib, tejamkorlikni ma'naviy tushuncha sifatida shakllantiradi.

Ota-onalar bilan hamkorlikda olib borilgan faoliyat ham o'quvchilarning tejamkorlik ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Uy sharoitida gazlama qoldiqlaridan foydalanish, oddiy buyumlar tayyorlash bo'yicha berilgan topshiriqlar maktabda o'rganilgan bilimlarning amaliyotda davom etishini ta'minlaydi. Bu esa tejamkorlik madaniyatining uzluksiz shakllanishiga olib keladi.

Texnologiya mashg'ulotlarida tejamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish faqatgina iqtisodiy jihat bilan cheklanib qolmaydi. Bu jarayon o'quvchilarda mas'uliyat, sabr-toqat, tartiblilik va mehnatsevarlik kabi muhim shaxsiy sifatlarni ham rivojlantiradi. Natijada ta'lim jarayoni tarbiyaviy va amaliy jihatdan boyib boradi. Mashg'ulot jarayonida o'quvchilarga tejamkorlikni amalda namoyon etish imkonini beradigan turli strategiyalarni qo'llash samarali hisoblanadi. Masalan, materialni oldindan rejalashtirish va kerakli miqdorda tayyorlash, kesish va tikish jarayonida ortiqcha sarfning oldini olish, qoldiq gazlamalarni ijodiy loyihalarda

ishlatish – bularning barchasi o‘quvchilarda ongli tejamkorlikni shakllantiradi. Shu bilan birga, jarayon davomida xatolarni aniqlash va ularni tuzatish o‘quvchilarda mas’uliyat hissini kuchaytiradi va har bir resursning qadri borligini his etishga yordam beradi.

O‘quvchilarda tejamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirishda vizual va interaktiv metodlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Gazlama bilan ishlash jarayonining har bir bosqichini ko‘rgazmali tarzda tushuntirish, amaliy videolar va elektron simulyatsiyalar yordamida materialni ishlatishning oqilona yo‘llarini ko‘rsatish o‘quvchilarni faol ishtirok etishga rag‘batlantiradi. Bu usul orqali ular xatolardan oldindan xabardor bo‘lib, materialni isrofgarchiliksiz ishlatishni o‘rganadilar.

Shuningdek, tejamkorlikni rivojlantirishda o‘quvchilarning mustaqil ish olib borishlari muhimdir. Unga ko‘ra, har bir o‘quvchi belgilangan vazifani bajarish uchun o‘z resurslarini rejalashtiradi, ishning ketma-ketligini aniqlaydi va materialni minimal isrof bilan ishlatadi. Bu tajriba o‘quvchilarda kelajakdagi real hayotda ham iqtisodiy va mehnat tejamkorligi ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Mashg‘ulotlarda guruh ishlarining ahamiyati ham katta. Guruh bo‘lib ishlash o‘quvchilarda bir-birini kuzatish, materialni birgalikda ishlatish va ortiqcha sarfni kamaytirishga o‘rgatadi. Shu bilan birga, jamoaviy rejalashtirish va natijani baholash jarayoni o‘quvchilarda ijtimoiy mas’uliyat va hamkorlik madaniyatini rivojlantiradi.

O‘quvchilarni tejamkorlik ruhida tarbiyalashda o‘quvchi faoliyatini nazorat qilish va rag‘batlantirish tizimi ham muhimdir. Masalan, kam material ishlatib yuqori sifatga erishgan ishlarga e’tibor qaratish, ijodiy va iqtisodiy jihatdan samarali loyihalarni ta’kidlash orqali o‘quvchilar ongida tejamkorlik qadri mustahkamlanadi. Bundan tashqari, texnologiya mashg‘ulotlarida ekologik ongni shakllantirish tejamkorlik bilan chambarchas bog‘liq. Gazlama qoldiqlarini qayta ishlash, ortiqcha chiqindilarni kamaytirish va resurslardan oqilona foydalanish nafaqat iqtisodiy,

balki ekologik tarbiyaviy ahamiyatga ega. O'quvchilar shunday mashg'ulotlar orqali atrof-muhitni asrash va resurslarni qadrlashni amalda o'rganadilar.

Natijada, texnologiya mashg'ulotlarida gazlamalar bilan ishlash nafaqat amaliy ko'nikmalarni shakllantiradi, balki o'quvchilarda tejamkorlik, mas'uliyat, maslahatlilik va ijodkorlik kabi shaxsiy sifatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Bu jarayon o'quvchilarni kelajakdagi hayotga tayyorlashda muhim o'rin egallaydi va ularning ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik ongini kengaytiradi.

Xulosa

Texnologiya mashg'ulotlarida gazlamalar bilan ishlash o'quvchilarda tejamkorlik ko'nikmalarini shakllantirishning samarali vositasi hisoblanadi. Ushbu jarayon orqali o'quvchilar materialdan oqilona foydalanish, mehnat natijasini qadrlash va iqtisodiy mas'uliyatni his etishni o'rganadilar. Tejamkorlik ko'nikmalarining shakllanishi esa ularning kelajakdagi mustaqil hayotida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois texnologiya ta'limida gazlamalar bilan ishlashga oid mashg'ulotlarni mazmunan boyitish va zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shukurov S. *Texnologiya ta'limi metodikasi*. Toshkent: O'qituvchi, 2018, 120–145-betlar.
2. Karimov A., Tursunova D. *O'quvchilarda amaliy ko'nikmalarni shakllantirish*. Toshkent: Fan, 2020, 85–110-betlar.
3. Rasulov B. *Kasb-hunar va texnologiya ta'limi: zamonaviy yondashuvlar*. Toshkent: Pedagogika, 2019, 60–95-betlar.
4. Johnson D., Johnson R. *Cooperative Learning in Technology Education*. New York: Springer, 2017, 45–78-betlar.
5. Anderson L., Krathwohl D. *A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing*. New York: Pearson, 2001, 210–230-betlar.

6. Islomov N. *O'quvchilarda tejamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi*. Toshkent: Ta'lim, 2021, 35–70-betlar.
7. Brown J., Campione J. *Active Learning in the Classroom*. San Francisco: Jossey-Bass, 2009, 90–115-betlar.